

Világutazók

Szerkeszti: Márkus Aladár

Méir Dizengoff

1936 — Október

Dizengoff a ravatalon.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

A tel-avivi rabbinátus imádkozásra hívja fel a közönséget Dizengoff felépüléséért.

Meir Dizengoff

Szeptember 23-án reggel 4 óra 20 perckor lehelte ki lelkét a zsidóság legnagyobb építője: Meir Dizengoff, Tel-Aviv város alapítója és polgármestere.

A nagy alkotó nemrégén heverte csak ki súlyos betegségét és legyengült szervezete már nem bírta leküzdeni a közvetlen halála előtt kapott tüdőgyulladást.

Midőn Dizengoff 1906-ban lerakta Tel-Aviv alapkövét, ezeket mondta:

„Nem vagyok próféta, nem is vagyok próféta gyermeke, de merem állítani, hogy én még megélem, Tel Avivnak 100.000 lakosa lesz . .”

Ez a profécia valóra vált.

A város lakóinak száma ma 135.000.

Dizengoff halála előtt ezeket mondta környezetének:

„Előre látom az én temetési menetet . . . Mint a riadt madárcák fogják koporsómat körülrepdesni a tel-avivi gyermekek és mikor a holttestemet a mély sírba sülyeszítik, mint napsugár fog hozzám lehatni Tel-Aviv lakosságának forró szeretete . . .”

Halála mély gyászba borította nemcsak Palesztina lakosságát, ha-

nem az egész egyetemes zsidóságot is.

Temetésén több, mint 120.000 ember vett részt.

Most helyezték el az idei olimpiász bajnokainak emléktábláját a berlini olimpiai stadion falába. Kárpáti és Kabos világbajnoknak neve csupán véletlenségből nem szerepel rajta.

*
Hivatalosan megerősítették a hírt, hogy az arabok legfőbb nemzeti tanácsa beszüntette a nemzeti ellenállás mozgalmát. Az arabok a hét hónapig dúló sztrájkot abbahagyták. Az angol kormány mindezek dacára fentartja a szigorított ostromállapotot.

~~~~~
LAPZÁRTAKOR:

A jogtalanul elnémitott Uj Út 32.666 pengő erejéig kártérítési pert indított a kincstár ellen.

Az október 5-én megtartott tárgyaláson a kincstár jogi képviselője pergátló kifogást emelt.

Dr. Balkay Dezső, ny. ezredes, ügyvéd az Uj Út képviselőjében fölényes jogi tudással valósággal pozdorjává zúzta a kincstár jogi képviselőjének érveit és ennek következtében dr. Gáspár Mózes törvényszéki bíró elutasította a kincstár pergátló kifogását.

Veritas vincit!...

Az Uj Cionista szervezete-
tek gázsijelentése.

Berkovits Zoltán írja Genfből

A népszövetség vajudása idején jóformán magam sem tudom, hogy a világbéke faktoraitól mit kérdezzek.

Yvon Delbos francia külügyminisztertől az antiszemitizmusra vonatkozó véleményét kérdeztem:

— A francia nemzet — válaszolt a miniszter — legelső volt Európában,

amely a zsidók egyenjogúságát elismerte.

— Ezt se azelőtt, se most nem bánta meg. Nemzetem nevében üzenem a világ politikusainak, ha igazán törődni akarnak nemzetük sorsával, a nyomor és tudatlanság ezen torzszülöttjének támogatása helyett, olyan gondolatokkal foglalkozzanak, amely sok kenyeret, jólétet és békességet hoz nemzetüknek!...

Egy gyűlésen Leon Blum, Franciaország miniszterelnökének felszólalását mindenáron meg akarták zavarni politikai ellenfelei — sikertelenül. Különösen egyik, az utolsó padosorban ülő agitátor hangoskodott kitartóan.

Egyszer csak a hallgatóság feje felett nagy káposztafej repül, amely a kiváló szónok lábai elé esik.

— Most már — hála a jó Istennek — zavartalanul folytathatom beszédemet, — mondta, mosolyogva Blum — ellenfelem feje már lábaim előtt hever...

A szellemes rögtönzést zúgó taps és kitörő kacagás honorálta. A közbeszélások megszűntek.

Tel-Avivi tudósítónk jelenti:

Az angol haderő végre hozzákezdett

az arab felkelés leveréséhez. Palesztina több részén véres ütközetek folytak le az arab és angol katonaság között.

Nablus mellett a felkelők megtámadtak egy angol osztagot. Hosszabb és heves harca után az arabok 45 halott viszszaahagyásával megfutamodtak.

Safed-dombvidéken az arabok 40 halottat vesztek.

Nablustól északra az angol katonaság kemény harc után több mint 100 arab esett fogságba, akik a legujabb, szerkezetű, német birodalomból származó fegyverekkel voltak felszerelve.

*

A „Times” szeptember 24. számában azt a szenzációs hírt közli, hogy végre sikerült leleplezni azt a pénzforrást, amely az arab lázadást szítja és finanszírozza.

A zsidók Uruguayban

Az uruguay-i köztársaság, nem játszik nagy szerepet a világ gazdasági és politikai életében, hacsak valamely véletlen esemény nem tereli a külföld érdeklődését az ország felé.

Az ott élő, aránylagosan elég nagy számú zsidóságról meg éppen semmit sem hallottunk. Az oka ennek az, hogy Uruguayban alig 30—40 éve lagnak zsidók.

A világháború előtt egész Uruguayban, helyesebben Montevideóban, nem élt több 20 zsidó családnál. Ezek az első bevándorlók nagyszerű lehetőségeket találtak az országban. Politikailag nyugodt, szabad és előítélet mentes légkörben élhettek, mert a csakis östermeléssel foglalkozó lakosság a kereskedelemhez egyáltalában nem értett.

A háború és a közvetlen utána következő idők soha nem látott fellendülést idéztek elő Uruguayban is. Az ottani hús, gyapjú és bőrök nagyszerű árakon kelt el a kiéhezett Európában. Az emberek meggazdagodtak és a zsidó bevándorlók száma rövid néhány év alatt 15.000-re emelkedett. Amíg a konjunktura tartott, mindent el lehetett adni, csak árú kellett. A zsidók tekintélyes gyáripart létesítettek, különösen butorgyárakat alapítottak (főleg ez van a zsidók kezén) kozmetikai ipart teremtettek.

A dekonjunktura ott is egyszerre megváltoztatta a bevándorlók helyzetét és a zsidók lettek minden bajnak okozói. A nacionalista ujságok most már ott is pontosan ugyanazt a nótát fujják, mint európai kollégáik.

Hitközségi szervezetük most van alakulóban. Három társadalmi egyesületük is van: egy magyar, egy lengyel és egy litván-egyesület. Vallási életük igen gyenge lábon áll. Most majd, hogy hitközségi szervezetbe tömörülnek, megfelelő vezetés mellett javulni fognak a hitéleti viszonyok is. Egyelőre azonban sem rabbijuk, sem zsidó iskoláik nincsenek és kulturális téren sem történt eddig semmi, ami nevelő hatással lehetne a zsidó tömegekre.

(Army.)

Berlinben a túlszufolt villamosban két munkás ül egymás mellett. Hirtelen fékezés következtében a kocsni nagyot zökken és egy S. A. katona egyensúlyát veszítve, rá lép az egyik munkás lábára.

A munkás fájdalmasan felszisszen és teljes erejéből arcul üti a katonát.

A rákövetkező pillanatban a másik munkás is felpattan helyéről és hatalmas ütéssel mér a katonára.

Csakhamar rendőr kerül elő, aki bekíséri a két munkást.

Az egyik munkás előadja, hogy a katona tyúkszemére lépett és ezért vágta képen a katonát.

— No, és maga — kérdi a kapitány a másik munkástól — miért ütötte meg a katonát?

— Kérem szépen — hozza fel védelmére a kérdezett — azt hittem, hogy már kezdődik . . .

*

A Ludendorff szerkesztésében megjelenő „**Am heiligen Quell deutschen Kraft**” című folyóiratban a következő édes hirdetés jelent meg:

„**Norddeutsche Heidin wünscht Gedankenaustausch mit gebildeten, gemütvollen Heiden**”.

*

Copeland szenátor, aki ez évben a Szentföldön járt, felkérte Cordell Hull, amerikai külügyminisztert, hogy a Palesztinában lakó 120.000 amerikai alattvaló érdekében, akiknek vagyon- és életbiztonsága veszélyeztetve van, intervenciónáljon az angol kormánynál, hogy igérete szerint az arab felkelésnek haldéktalanul vessen véget.

*

Múlt havi számunk lapzárta után kaptuk a megdöbbenő hírt, hogy egyik legrégibb és kedves olvasónk: **Keppich** Lipót, caránsebesi köztisztviselőben álló gyáros, aki röviddel ezelőtt ünnepelte boldog házasságának negyedszázados évfordulóját, 54 éves korában meghalt. Temetése általános részvétel mellett folyt le.

Palesztina kormánytagjai és a diplomáciai testület a gyászmanetben.

Német zsidók az Olympiász után

Jelenleg is Németországban élő angol állampolgár írta a beszámolót. Az ő kívánságához képest sem nevét, de még annak a városnak nevét sem hozhatjuk — érthető okokból — nyilvánosságra.

Zsidó családnál lakom.

Ember nem tudja elképzelni, micsoda megaláztatásnak vannak itt a zsidók kitéve. még ha azt állapítom meg, hogy a sokat emlegetett előrehaladott civilizáció itt és ebben a tekintetben úgy néz ki, mintha meg sem született volna. . .

Most, az Olympiász után újra megjelennek a zsidók elles uszító plakátok, feliratok, melyek „**alávaló paraziták**” ellen uszítanak és olyan házak falát **ékesítik**, melyekben zsidók laknak.

A család, kinél éltem saját autómon akartam Ausztriába vinni, de ez nem sikerült.

Azok kapnak csak utlevelet, akik okmányt írnak alá, hogy Németországot elhagyják és soha többé oda vissza nem térnek.

Azelőtt nagyon jómódban éltek, ezért a nyomorúságba nem igen tudnak beleszokni. A családapá,

aki orvos volt, meghalt. A leányt, aki pedig rendkívüli tehetséggel van megáldva, eltiltották a zene, nyelvórák tanításától és egyáltalán minden jövedelméhez való foglalkozástól. Egyébként kitűnő lovas és mint ilyen azelőtt közbecsülésben állt. Ettől is eltiltották.

Nem akartam ezt hinni és kilovagoltam vele.

Csakhamar vissza kellett fordulnunk, mert még az én fülemet is sértették a trágár megjegyzések.

Meg kell említenem, hogy sok itteni Náci nem vesz részt a zsidók ellen folytatott bojkott mozgalomban, de nem lépnek fel ellene.

Gyakran találkozom egy birodalmi tanítóval, aki azelőtt a legvéresebb százjű Nácik egyike volt. **Ma már egyáltalán nem gyűlöli a zsidókat, mert őt is utálattal töltötte el az a bánásmód, melyet a zsidóknak el kellett szenvedniük.**

Sok időt töltök azzal, hogy öreg, törődött háziasszonyomat vigasztaljam . . . Ő szokta mondani, úgy él egyik napról a másikra sohasem tudja, mit hoz a holnap. . .

A zsidók általában újabb gyűlölethullámtól tartanak most az

Olimpiász után. Az öregasszonyom mindenbe meg van nyugodva, még a halált is megváltó gyanánt várja.

A külföldön el sem képzelik, mit

szenvednek ezek a szerencsétlenek másoktól a saját lelkükön rágódó s állandó kétségeket jelentő önkínzástól. . .

Nem tudok hallgatni . . .

Részlet a Náci szerző feltűnést keltő könyvéből)

„Meggzegem-e hazám iránti hűséget, mikor e könyvet megírom?

Nem!

Sőt határozott meggyőződésem, hogy jó szolgálatot teszek, mert sok-sok millió néptársam, akik brutális uralom igája alatt szenvednek, érzelmeit tolmácsolom.

Halottak napján írom e sorokat.

Keleten és nyugaton végtelen sirhal-mok domborodnak. Egyszerű siremlé-keken két szó: Pro patria! . . . Alattuk hűvös földben fekszik bajtárs, bajtárs mellett, rang, osztály és felekezeti különbőség nélkül . . .

Akkor senki sem kérdezte a másikat, zsidó vagy protestáns, vagy katolikus-e. Mindannyian ugyanazt az esküt tettük, ugyanarra a zászlóra a német hazáért és népünkért! . . .

Ki mert volna arra még csak gondolni is, hogy azokat a bajtársakat, akik a császár uniformisát viselték és becsüle-tesen megtették hazájuk iránti kötelessé-güket, jogfosztással fogják jutalmazni. És ki hitte volna, hogy a hősi halottak özvegyeit, árváit és hozzátartozóit meg-alázzák és elüldözik?! . . .

És most szomorúan állapíthatom meg, hogy a zsidóságnak ez a nem remélt sors jutott osztályrészül.

Ott ezredes 1932-ben a német hadügy-miniszter nevében a zsidó frontharco-soknak a következőket mondta:

„Büszkeséggel veszem át az elesett 12.000 zsidó hős emlékkönyvét, amelyet a német nép mint a derék és igaz fiai-nak emlékezőseül hálatelten fogja meg-örizni . . .”

Alig három évvel később Blomberg hadügyminiszter a nürnbergi birodalmi ülésen mélyen hallgatott és szemrebbé-nés nélkül türte, midőn az új német tör-vények jogtalanul törölték a zsidó hősök érdemeit és emlékét . . .

Egyazon napon a német távirati iroda főnöke a következő komunikét tette közzé:

„A nürnbergi törvények félreérthetetlenül kifejezésre juttatják, hogy a német nép visszautasítja azt, hogy a zsidókat néptársaknak ismerje el és őket egyenlő jogokban részesítse.”

A Reichstag egyhanguan szavazta meg ezeket a törvényeket.

Természetesen azért, mert ha akadt volna képviselő, aki a törvények ellen szavazott volna, az aligha hagyhatta volna el életben Nürnberget. Biztosan felkoncolták volna!

A nürnbergi törvények megalkotói Julius Streicher és érdektársai — és nem a német nép.

A külföld meglehet győződve, hogy a józan német nép nem azonosítja magát Streicher-rel és kimondhatatlanul szé-gyenli magát miatta.

Véleményem szerint rövidesen eljön a nap, amelyen a katonaság öntudatra éb-red és csakhamar megszünteti a jogta-lan önkényt, helyreállítja a rendet és megteremti a békés építőmunka lehető-ségeit.

Braun Gyula

משך mészárszéke

Andrássy - ut 58.

(Csengery utca sarok)

*Állandóan elsőrendű friss
husok legolcsóbb napi áron*

**Figyelmes és előzékeny
kiszolgálás!**

**Dizengoff koporsóját vállon viszik. Elöl két cserkész között hűség
ges sofförje viszi az elhunyt érdemeit.**

Berend Pál:

Gömbös és a magyar zsidók

Gömbös Gyula halála alkalmából eszembe jutnak azok a beszélgetések, amelyeket a magyar miniszterelnök életében a zsidóság „nagy öreg emberével” Vészi Józseffel folytattam a magyar kormányban a zsidókérdésben elfoglalt álláspontját illetően.

Gömbös fajvédőnek indult. Később lehiggadt és rájött arra, hogy a fajvédelem nem alkalmas eszköz a belpolitikában, ha az országnak külpolitikai kérdéseket kell megoldania. Négy évvel ezelőtt, mikor Gömbös átvette a kormányt, programbeszédében nagy feltűnést keltő kijelentést tett:

— *Revideáltam — mondotta — önmagam számára a zsidókérdést. Vissza emlékszem sok vitéz zsidó honfitársamra, ők, akik bátran harcoltak a keresztényekkel együtt a tűzvonalban és általában a hazafias magyar zsidóságot teljesjogú állampolgároknak tekintjük.*

Ez volt a programbeszédben, de közbejött a németországi rezsim változás, a nemzeti szocialista rendszer.

Gömbös az első európai államférfi volt, aki Hitlerhez utazott és *szimpátia-nyilatkozatot tett a Harmadik Birodalom mellett.* Ennek nyomán egyesek remélték, hogy a hatóságok Magyarországon is jelentkezni fognak az erőteljesebb „fajvédő” rend szabályokkal.

Ez sem következett be. A magyar zsidóság helyzete az utóbbi három évben, legalább is a hivatalos körök magatartását illetően, *nem lett kedvezőbb, de kedvezőtlenebb sem.*

Mi ennek a magyarázata? Hogyan egyeztethető össze Gömbös németbarátsága és a viszonylag toleráns politikája a magyar zsidósággal szemben?

Választ ad erre Vészi József, a „Pester Lloyd”, közel nyolcvanéves főszerkesztője, aki egynehány hónappal Gömbös halála előtt e sorok írója számára nagyon érdekesen fejtette ki Gömbös nézeteit

— Beszélgettem Gömbös Gyulával — mondotta Vészi a magyar

zsidókról és megkérdeztem tőle, hogy szerintem miképpen képzelik el a magyar hitleristák, általában a szélsőjobboldali körök a zsidóság jövőbeli elhelyezkedését hazánkban. A szellemi pályákat elzárják előlük, a mezőgazdasági hivatásokba rég nem engednek zsidókat, ugyancsak lehetetlen magyar zsidónak a közigazgatásban elhelyezkednie. Eddig módunkban állott a kereskedelmi, gazdasági foglalkozások keretén belül szerény megélhetést találni. De a szélsőjobboldal innen is ki akarja dobni a zsidókat. Mit tegyünk tehát: Excellenciád nem tanácsolhatja fajvédő recept szerint a nagymultú és hatalmas kulturális teljesítményekkel rendelkező magyar zsidóknak — *hogy akasszák fel magukat?! . . .*

Gömbös komolyan válaszolt:

— Belátom, hogy igazad van, Józsi bátyám. *A magyar zsidóságnak nagy érdemei vannak ebben az országban* és katasztrófa volna, ha kizárnók őket a jövő munkáiból. De mondd meg zsidó barátainak, hogy *nem tudom egyik napról a másikra a közvélemény zsidóellenes hangulatát megváltoztatni*. Megengedem, hogy *az a közvélemény nem a magyarságot képviseli*. Azt is tudom, hogy nagy zsidóellenes agitáció folyik ebben az országban. De hinnetek kell abban, hogy szép lassan, évek hosszú sora alatt, céltudatos munkával meg fogom változtatni ezt a helyzetet. Egyik célom, hogy a becsületes, hazafias *magyar zsidó megint teljesjogú polgára legyen a nemzetnek*. Higgyétek el, hogy őszintém gondolom ezt. De az államférfinak lavírozni kell minden irányban, ha népszerű akar maradni és ha főképpen: *eredményeket akar felmutatni*.

Vészi József és a magyar zsidóság több erős tényezőjének befolyására Gömbös igyekezett enyhíteni a zsidóság helyzetén. Azonnal intézkedett például, mikor bemutatták neki a debreceni zsidógyalázó és pogromra uszító röpiratokat.

Gömbös esete azt mutatja, hogy normális berendezésű, alkotmányos államban a zsidókérdés sokat veszít élességéből, ha az antiszemita ellenzék uralomra kerül.

A „fajvédő” Gömbös különben életének utolsó éveiben erősen ápolta a barátságot a zsidókkal. A zsidó újságírókat nagyon szerette és gyakran kérte őket, hogy eredeti „zsargon” vicceket meséljenek számukra.

Még egyszerű antiszemita és nyugalmazott vezérkari kapitány volt Gömbös, mikor megnézte a pesti Nemzeti Színház egyik Hamlet-előadását. A Nemzeti fennkorában *Beregi Oszkár* játszotta Hamletet, aki fivére Beregi Árminnak, a magyar cionizmus egyik megteremtőjének. Akadt a többi szereplő között is zsidó szép számmal.

Az előadás végén az akkor már „igéretnék” számító Gömböst megkérdezték, hogyan érezte magát:

— Nagyon zsidó nekem ez a Sekszpir — hangzott a válasz — mintha Palesztinában játszották volna.

Ez volt a helyzet tizenhat éve. Most, hogy nagy „tisztogatás” volt a Nemzetiben és a zsidó tagok elbocsájtástól féltek, Gömbös magához hívatta Németh Antalt, az új igazgatót:

— A zsidók szívesen járnak színházba, — mondotta. — Mind-egyikük adófizető. Rossz üzlet volna a Nemzeti antiszemitizmusa. De ettől eltekintve, szeretem a tehetséges zsidó színészeket. Nem akarom, hogy bántódásuk essék.

A zsidó nemzeti frontharcosok küldöttsége a gyászmenetben.

Székely Béla:

Zsidóság, emberség, kultúra

Részlet az „Az antiszemitizmus és története” című könyvből.

Az antiszemita a zsidót emberségében támadja meg és igyekszik megalázni.

A zsidó mindig és mindenütt azért küzd, hogy végre ember-számba vegyék.

Történelmi összeütközésekben csakúgy, mint a napi élet kis mi-zériáiban ekörül folyik a harc zsidók és antiszemiták között.

Az asszimiláció és a cionizmus — ha eltérő utakon is — ugyanazt akarják: békét a békétlenségben, nyugalmat a nyugtalanságban, becsülést a megvetettségben, szeretetet a szeretetlenségben, egy-szóval: emberséget az embertelenségben.

Az asszimiláció azt hirdeti: végy ember-számba, hiszen olyan vagyok mint te, bárha zsidó vagyok is. A cionizmus is ezt mondja: mert zsidó vagyok, nép a népek, nemzet a nemzetek sorában, végy hát ember-számba az emberek sorában is. Az ortodoxia azonban ezt hirdeti: ne törődj velem, hagyj meg zsidónak!

Igy vagy úgy, asszimilációban vagy cionizmuson át, keserű és tétova a zsidó útja. Ha már mi sem kötné vallásához (amelyről tudós rabbija kérdi-hirdeti: egy van-e belőle vagy kettő?) vállalja ezt a közösséget, amelynek megtagadása éppen ember-voltában bélyegezné meg. Hisz ez gyáva megfutamodást jelentene az üldözöttektől az üldözökhöz. Ha úgy érzi, hogy e kétezeréves szétszórtságban a régi zsidó nemzethez való tartozásának minden köteléke rég elszakadt is — nyelv, tradíció, kultúra —, úgy a zsidógyűlölet parancsolja rá emberi magatartásul: vállalja ezt a felejtett zsidó multat, vállalja a reménykedő zsidó jövőndöt, vállalja ezt a közösséget, mert ez a szenvedés sorsközössége.

„Csak két generáción át hagynának bennünket békén — tör ki a cionizmus megalapítójából — és talán mi is nyomtalanul eltűnnénk a népek sorában.”

„Minden hiábavaló” — válaszolja az asszimiláns Jakob Wassermann, aki egy gazdag értékű életen át vajúdott azon, hogy mi az útja mint német és mint zsidó:

„Minden hiábavaló: hiába idézzük a költők és gondolkodók népe előtt költőik és gondolkodóik szellemét. Minden előítélet, mit már rég elintéztettek hittél, ezrével teremtem újat, mint féreg a dögön!

Hiábavaló jobb arcunkat odatartani, ha már megütötték a balt. Nem indítja meg, nem gondolkoztatja el s nem fegyverezi le őket: megütik másik arcunkat is.

Hiábavaló értelmes szavakkal érvelni az örjögő ordításban. Azt mondják: még mukkanni mer? Tömjétek be a száját!...

Hiábavaló jó példaadással hatást elérni. A válasz: nem tudunk, nem hallottunk semmiről, nem láttunk semmit!

Hiábavaló keztenyujtva közéjük vegyülni. Azt felelik: mit merészelsz ez a tolakodó!

Hiábavaló hű polgártársnak, igaz bajtársnak lenni. Azt mondják: Proteus, aki mindenhez ért.

Hiábavaló segíteni kezükről levenni a rabszolgaláncot. Azt felelik: biztosan megkapta már a profitját.

Hiábavaló kivonni a mérget a méregből. Uj mérget főznek!

Hiábavaló élni velük vagy értük halni! A válasz csak ez: zsidó!”

A keleti zsidó-gettó még mindig ezt a jajt visszhangozza:

„A mi hazánk az idegenség; a mi egységünk a szétszórtság; a mi szolidaritásunk az általános ellenszenv; a mi fegyverünk a megalázkodás; a mi védőerőnk a menekülés; a mi eredetiségünk az alkalmazkodás; a mi jövőnk a következő nap!”

A palesztinai otthon-építés küzdelmeiben, harc és munka között fájdalmasan korai üzenéssel írják: „Végre nem érezzük egyre zsidónak magunkat: végre emberek vagyunk!”

Soha keserűbb bizonytalanság nem öntötte el a zsidó lelkeket, mint napjainkban. Éppen ezért mindennél fontosabb, hogy ma — bármilyen elfogulatlansággal igyekeztünk is pro és kontra felsorakoztatni az érveket és magyarázatokat, bármilyen hűvösen is szögeztük le a való tényeket, tekintet nélkül arra, hogy melyik oldalt vádolják vagy mentik — félreérthetetlen egyértelműséggel kimondjuk: minden nép annyira barbár még, mint amennyire antiszemita. Minden ország antiszemitizmusát az ország kulturális foka dönti el. Az az ország, amely lelki kulturájában nem jutott el odáig, hogy az igazi demokráciát — minden ember egyforma jogát arra, hogy teljes értékű emberszámba vegyék — el tudja viselni, az a saját zsidóit sem tudja elviselni. Minél élesebbek a szociális ellentétek, minél jobban elkülönülnek egymástól az osztályok, annál mélyebb a szakadék a gazdanép és a zsidóság között is.

Minden szakadék és így ennek a szakadéknak betöltésére is egy új, nagyszerű emancipációra van szükség. Ahhoz, hogy a népek a zsidót emancipálhassák, előbb önmagukban az embert kell emancipálniok. S ez az a feladat, amelynek kínjában most vajúdik a világ.

Kétezer esztendő szétszórtságában a zsidóság egyre a Messiást várta, a Messiást, kit vágyakozása teremtett meg. E vágyakozás kitöltötte, a várakozás megerősítette. Megtanult várni. Átélt különböző vezéreket, kormányzatokat és népeket is. Sorsa most beteljesedés felé közeledik. Lehet, hogy megszűnik, mert teljesítette rendeltetését e földön s erejét szétömlészheti az egész emberiség vérkeringésébe,

beolvadhat minden ember egyformajogú közösségébe — és jól lesz ez így. Lehet, hogy ami értékes benne — mert egy régi nép lelke, féltve megőrzött kulturális ereje — átmenthető egy új emberiség számára, amely nemcsak ember és ember, de nép és nép között többé különbséget nem tesz.

Egyetlen erő van csupán, amely nem semmisítheti meg: s ez az *antiszemitizmus*. Nem azért, mintha a zsidóság oly nagyon erős lenne, de mert sorsa itt kapcsolódott össze az emberiség kultúrájának sorsával, fejlődésével, jövőjével.

Hiába keresi a zsidóság a maga *zsidó* és az antiszemitizmus a maga *antiszemita* megoldását. A kultúra, a fejlődés mindenre kiterjedő egységében oldódik meg a zsidókérdés is.

Más megoldás nincsen!

A szefard nagytemplom gyermek-kórusa a gyászmenetben.

Dr. G. Gerő László:

A kétlelkű ember

Mielőtt Zsidóország élet-halál harcban mérte volna össze fegyverét Rómával, az európai időszámítás előtti korban már évszázados küzdelem folyt a zsidó szellem és Nyugat szelleme között.

Nyugat szelleme, nyugat kultúrája (a görög kultúrából fejlődött u. n. hellenizmus) diadalmasan terjedt el egész Európában, sőt Ázsia és Afrika nagy részében is. A kis Judeát is elárasztotta, a diasporában élő zsidókat meg épenséggel magával ragadta. Mindenütt görög nyelv, görög műveltség uralkodott s ennek nyomában győztesen nyomult előre a római fegyver.

A zsidó nép nagy része rémülten szállt szembe az idegen kultúrával és kétségbeesett erővel ragadott kardot Róma ellen. De voltak ebben a korban zsidók, kik bármennyire szerették is saját népüket, saját nemzeti kultúrájukat és hagyományaikat, kitárt szívvel fogadták magukba a nyugati kultúra szépségeit és nem hunytak szemet Róma ellenállhatatlan hatalma előtt. *Kétlelkű* emberek voltak ezek,

kik egész lélekkel zsidók és egész lélekkel hellének voltak. De miután egy embernek csak egy szíve, egy élete van, egész életük folytonos küzdelem, tragikus morzsolódás volt két malomkő között.

Ilyen kétlelkű embert választott történelmi regénye hőséül *Lion Feuchtwanger*, a kiváló német-zsidó író. Ez a regényhős nem költött név, hanem a zsidó történelem, a zsidó irodalomtörténet jeles alakja: *Joszéf ben Matthiasz*, vagy ismertebb nevén: *Josephus Flavius*.

József élettörténete valóban kész regénytéma. Élményeit maga jegyezte fel s a regényíró elbeszélése fonalát s anyagának nagy részét a leghitelesebb forrásból meríthette, magának, hősenek írásából.

Előkelő jeruzsálemi családból eredt József. Apja a papi nemes-séghez tartozott, anyja a Hazmoneusok királyi családjával volt rokon. Jártas volt a zsidó tudományokban, de kora előkelő zsidó ifjainak módjára, a görög kultúrával is megismerkedett. Korán résztvett az államéletben s mikor 66-ban kitört a gyászosvégű zsidó szabadságharc, csatlakozott a harcias zelotákhoz, megszervezte *Galilea* védelmét s a benyomuló rómaiak ellen vitézül harcolt. Hetekig védelmezte *Jotapat* várát az egész római hadsereg ellenében s midőn borzalmas ostrom után a vár elesett, József fogságba került. Az elcsigázott, szomjuságtól félig holt József lélekjelenlétével megnyeri a római fővezér, *Vespasianus* kegyeit s ezzel megmenekül a kereszthaláltól.

A tüzes zsidóban ezentúl mindjobban érvényesül másik én-je, a Nyugat embere. Látja a Rómával való küzdelem reménytelenségét és szabadon hódol a hallenizmus szellemének. Hősi tettek, hősi halál helyett most már mindig megalkuszik, enged a túlerőnek. Eleinte népe megveti érte, de később már meg is becsülik. Hiszen a zsidó nép sorsa is mindjobban a bölcs megalkuvás, az alkalmazkodás lesz.

Joszéf ben Matthiaszból, a jeruzsálemi papból római polgár, *Josephus Flavius* lett. Elkíséri *Vespasianust*, majd ennek fiát, *Titust* a zsidó háborúba, végignézi Jeruzsálem ostromát és szeme láttára teszik a földdel egyenlővé szülővárosát. „*A zsidó háborúból*” című könyvében mindezt megírja és ezzel örök emléket emel a zsidó szabadságharcnak.

Vespasianus fővezérből római császár lett s Józsefet magával vitte Rómába. Lovagi rangra emeli, saját házában ad neki szállást. A császár barátja, ünneplti író: a kor legnagyobb görög írója — és mégis zsidó. Emberi gyöngeségek, emberi botlások, megpróbáltatások és megsegényesítések sorozata az élete, a *kétlelkű ember élete*. Ebből meríti anyagát három részből álló regényéhez *Feuchtwanger*.

Josephus Flavius 39-ben született Jeruzsálemben és 95-ben halt meg Rómában. Öt műve ismeretes: 1. „*A zsidó háborúból*”, melyet megrázó részletei miatt minden művelt nyelvre lefordítottak. Magyarul két kivonata van, egészen *Verhovay* János, a 80-as évek ismert antiszemita vezére fordította le. 2. „*Zsidó régiségek*”, mely a zsidó nép történetét adja. 3. „*Önéletrajz*”. 4. „*Apion ellen*”, ez a zsidóság védelme Apion görög író rágalmaival szemben. 5. „*Párbeszéd a Makabeusokról*”.

Mesteri kézzel rajzolja *Feuchtwanger* a regény második részében a zsidók berendezkedését a Templom pusztulása után. A *Jabneban* székelő színhedron szigorú szertartási törvényekkel bátyázza körül a zsidóságot, hogy szétszórátásában is összetartsa és megőrizze

a zsidó népet. Van azonban egy zsidó szekta: a keresztények, kik legfontosabb feladatuknak nem a zsidó nép megőrzését tartják, hanem a zsidó szellemnek, a zsidó istenhitnek és zsidó erkölcsnek az egész világon való elterjesztését.

Josephus ideálja szintén az egész világnak zsidó szellemben való összeforrasztása, de mégsem csatlakozik a keresztényekhez, mert mégis csak igaz-vérig hűséges zsidó volt, ki a legszebb eszméért, a legcsábítóbb tanításért sem volt hajlandó feláldozni a zsidó nép létezését.

Két lelke közül a zsidó volt erősebb . . .

Ujvári Péter:

Reb Avrumcsele berukkol

(Ezt a novellát a halk szavú írásművész: Ujvári Péter, a legnagyobb zsidó magyar író elhalálózásának 5.-ik évfordulója alkalmából elevenítjük fel.)

Sorozás.

Vagy harminc öreg ember kucorog a falócán. Negyvenhétől ötvenig soroznak. Szakállasak, törődöttek és félig meztelenek. Némelyik félősen maga elé nézdegél, fonnyadt arcának barázdái között a szorongó aggság bujkál, más meg halkán kacarászik. Több van ilyen. Ezek a filozófusok. A helyzet mulatságos, hát mulatnak.

Reb Avrumcsele magába merülten csak hallgat. A fiára gondol, aki valahol a taljánokat veri. Meg a másakra, aki orosz fogoly. És most már ő rajta a sor. Baltenyerét hirtelen a koponyájára borítja. A jó Isten nevét mormolta óvatlanul, ezt nem szabad födetlen fejfel.

A meztelenségét nézi szemérmesen. Néha a szolga tekintete is megakad rajta, ilyenkor sírni tudna, a föld alá szeretne sülyedni.

— Egy kinézés, ami nekem van — gondolja magában keserűen.

Nevek, számok, kurta beszédek szűrődnek ki a másik szobából. Ott soroznak.

— Bent — mondja a szolga és számokat osztogat — levetköznek.

Reb Avrumcsele megrezzen. Előbb csak hápog, aztán kifakad:

— Fürödni hittak, vagy sorozni? Mit akarja maga, hogy levetkezzek? Mit akarja maga, hogy én kompromittáljam magam? Így megyek, hallja-e, vagy egy mikve ez, vagy egy sorozó-bizottság. A sorozó-bizottságba nem megyek bele meztelenül.

— Muszáj — hörken rá a szolga.

— Egy szojfernek nem muszáj. A koszovi szojfernek nem muszáj.

Néhányan kijönnek.

Egyik sóhajt, a másik mosolyog. Olyan is van, aki horpadt mellkasát nagykevélyen kiüldöszti. Hogyne! hiszen most már katona.

— Ezek bentmaradtak — véli szakértően a pupos Vitriol.

— Hiszen kigyűttek — álmélkodik Senft Tóbiás.

— Azért mégis bentmaradtak — mondja amaz konokul.

A szolga fölhessegeti őket. Megindulnak, csak reb Avrumcsele nem akaródzik, pedig ő húzta a legkisebb számot.

— Befelé! befelé! — nógatja a szolga.

Reb Avrumcse bebilleg. A katona a mérce elé pöndöríti. Ott egy

fogással megmezteleníti. Aztán azt mondja neki, hogy húzza ki magát, hát fölfelé nyújtózkodik. Nem sokra megy vele.

— Száznegyvenkilenc — jelenti a katoná.

Reb Avrumcse összerázkodik. Most, most szeretne a föld alá süllyedni.

Az ezredes előre hajol, orrán megigazítja a csiptetőt, úgy nézi.

— Pével Ábrahám? — kérdi az irnok.

— Pável Ábrahám — feleli az öreg.

Az irnok jegyez. Az orvos pedig csak nézi. Aztán barátságosan feléje bólogat:

— No, Pável Ábrahám, szeretne-e huszár lenni?

— Mi az, hogy szeretnék? — feleli reb Avrumcse — Ez volna én tölem egy nagy szemtelenség.

Az urak mosolyognak. Az ezredorvos tovább kedélyeskedik.

— Magának piros nadrágot adunk.

— Doktor úr — rebegi szemrehányóan reb Avrumcse — hát maga is kompromittálni akar. Látott már maga egy szojfert piros nadrágban?

— Magának jól fog állni. No, magát itt tartjuk.

— Nagyságos úr! — hökölődik reb Avrumcse.

— No talán fél a hősi haláltól?

— Mit féljek a hősi haláltól? Hát félt tőle az Áron fiam? És félt tőle a Szrulcsi fiam? Ki fél a haláltól? Ha lelőnek, lelőnek . . . De az a másik, doktor úr. Mi lesz azzal a másikkal?

— Melyik másikkal?

— Aki engem le fog löni! Megszakad a szívem, ha rája gondolok. Nem egy tréfa, milyen lelkiismereti furdalásai lesznek. Doktor úr, ne tegyük azt szerencsétlenné egész életére, hiszen az nem vétett ellenem semmitse. Aztán beteg is vagyok, doktor úr és én nem tudnám kiállni azt a hősi halált.

Az ezredorvos megkopogtatta a szívét, azután bólintgat:

— Hát hiszen nem valami egészséges, — mondja — de talán valamire mégis használhatjuk. Tud maga írni?

— Egy kérdés! de még hogyan írni! Látott már maga tölem egy mezüzet? Az beszél! . . .

— Hát micsoda maga tulajdonképpen?

Reb Avrumcse úgy érezte, hogy neki most imponálni kell. Szétregette hát hosszú, ritkás szakállát sovány gnóm-mellén, a lábaujjára ágaskodott, úgy mondta:

— Szentíró vagyok. Szentíró.

Az ezredorvos ránéz a civilorvosra, ez a polgári bizottság elnökére, az elnök az irnokra, az irnok a katonára. A bizottság köhécselt és feszengett. A bizottság zavarban volt. Sokféle foglalkozást írtak már itt be a nagy könyvbe, de ilyent még nem. Az elnök röstellte is, hogy nem tudja, mi az a szentíró. Azt gondolta, valami fifikával majd csak kitudja.

— Hát szentíró. Nagyon jó. Nekünk éppen szentírók kellenek. A szerbiai visszavonulásnál is, tudja, az volt a baj, hogy sok volt a hidasz, meg az árkász, de szentíró kevés volt. Hát most majd az is lesz. Aztán milyen materiával dolgozik maga, Pável Ábrahám?

— Bőrrel. Bőrrel muszáj . . .

— Bőrrel? . . .

— Nem is tulipánnal . . .

Az elnök diadalmasan az ezredorvos felé fordul.

— Bőrszakma — suttogja a fülébe.

— Akkor rendben van — suttogja az vissza — ilyenek igazán kellenek.

Az irnokhoz fordul:

— Segédszolgálatra alkalmas! . . .

Reb Avrumcse ránéz. Előre szökken.

— És a császár — hebegi — mit fog mondani a császár? Én az öreg, beteg szívemmel irodába üljek. Nagyságos úr, én jót akarok magával.

— Alkalmas! — mondja megint az ezredorvos.

Reb Avrumcsele kiszédült. Hát bent tartották. Segédszolgálat, vagy sem: katona lett. És puskát fognak a kezébe adni és valakire löni fog és valaki fog ő rá löni. És amilyen peches ember, hát éppen szombaton kell majd lődöznie. És talán marsolni is kell szombaton. És nem lesz minjen és nem lesz semmi, ami kell egy zsidónak. És a gyerekek a harctéren vannak. És Golde szegény, öreg napjára most majd egyedül marad.

Csendes busongásnak eredt.

Délben az udvaron összegyűlekeztették az ujoncokat. Reb Avrumcse is oda támolygott. Jókedvű katonák nemzetiszin pántlikát osztogattak. Ő is kapott. Azt mondták neki, rá kell azt tűzni a kalapra, hát rátűzte. Hódprémes kalapja volt, nagyszélű, nagyon ráillet arra.

Félkörbe állították őket. Feleskették őket. Az ezredes beszédet mondott.

— Fiaim! — lelkesítette az ősz daliákat — nem mondom, hogy legyetek magatokhoz méltóak, hanem azt mondom, legyetek méltóak a fiaitokhoz és az unokáitokhoz, akik előttetek mentek az ellenség elé. Ti rajtatok függ most a haza tekintete, ti tőletek várja a végső győzelmet. Tudom, hogy hősök lesztek, tudom, hogy acélkarral és vasökölrel fogtok lesujtani az ellenségre . . .

Az ezredes mindig csak egy pontra nézett, véletlenül mindig csak reb Avrumcsera. Ez tetszett neki. Ugy látszik, az ezredes ő tőle várja a végső győzelmet.

— Jól van — gondolta reb Avrumcse — ha muszáj, hát győzni fogok. A hazáért erre kész vagyok.

— És löni is fogok — szorította össze az ökleit, mikor az ünnepélyes ceremónia után hazaballagott.

— Reb Avrumcse — csapta össze Golde kezét — mi van máma, reb Avrumcse? Hát van máma pürem, hogy felpántlikáztad magadat?

— Én lettem egy huszár, ha tudni akarod — felelt Avrumcse. — És máma énrajtam függ a haza tekintete, ha tudni akarod.

— Reb Avrumcse, az istenért! . . .

Reb Avrumcse felfortyant:

— Mit hányod úgy rám a szemeidet? Talán te jobban tudtál volna sorozni?

— De egy huszár, az istenért? . . . Negyvenkilenc éves korodban. Ki fog égni a szemem, reb Avrumcse . . .

— Ha nem ég ki az ezredesnek, ne éjjen ki neked se.

— És fogsz menni a háborúba?

— Persze, hogy megyek. Az ezredes azt mondta, hogy a haza tőlem várja a végső győzelmet.

— És fogsz hajnalban kirukkolni? És fogsz egzecirozni? És fogsz a földre lefeküdni? És fogsz a földről fölugorni? Reb Avrum-

cse, nekem ki fog égni a szemem! . . . Miért nem mondtad, reb Avrumcse, hogy neked van egy beteg öreg feleséged.

— Hát Áronka, a mi fiunk megmondta-e, hogy neki van egy beteg, öreg édesanyja? És Szrulcsika, a mi másik fiunk megmondta-e? És tudod mit mondott az ezredes? Azt mondta, hogy legyen méltó a fiamhoz. Hát leszek méltó a fiamhoz és fogok berukkolni és fogok kirukkolni és fogok a földre lefeküdni és fogok a földről felugorni és ha te akarsz, hát kimehetsz a temetőbe és tehetsz egy nagy kiáltást az apád sírján, hogy imádkozzon érted, de annyit megmondhatok neked, hogy ha puskát adnak a kezembe, hát én löni is fogok . . .

Négy hét múlva berukkolt és valóban puskát adtak a kezébe, a hátára tornisztart és úgy vitték übungra. Az őrmester úgy bánt velük, mintha az édesapjuk volna.

— No csak szívesen, fiam — biztatta az öreg legényeket.

Az öreg csontok engedelmeskedtek.

— Hasra, gyerekek! . . .

— Őrmester úr, — mondja Avrumcsele — azt még nem tudom. Kommandérozza még egyszer.

— Enjnye, a kirelajszumát, majd még kend miatt megest lehempergettetem az egész századot! A két karóján maradjon, aszondom!

Most meg valami nehéz fegyverforgatást mutatott. Az öreg legények megpróbálkoztak vele.

— Őrmester úr — mondja reb Avrumcsele — csináljuk még egyszer. Ez szép volt. . .

— Dejszen engem ne bizgassál, az árgyilusodat. Pihenj! . . .

A század csendes derűvel pihenj állásba helyezkedett.

— No most fiúk — szólt megint az őrmester — felkapaszkodunk a hegyre. Egy kettő, mars!

A szakasz megindult. Lihegve, meg-megállva. Végre nehezen a hegyre kapaszkodtak.

Az őrmester gyönyörködve mustrálta öreg katonáit. Meg volt elégedve velük és valami okos, mondáson törte a fejét, amivel a fáradtságukért kárpótolhatná őket. Kinyújtotta a karját és a völgybe mutatott:

— Szép, mi?

— És ezért kellett nekünk felgyünni — kérdezte reb Avrumcse. — Azt lent is láttuk.

Igy folyt heteken keresztül az abriktolás. Mikor úgy vélték, hogy most már alaposan értik a háború mesterségét, a káderhez küldték az öreg fiukat. Ott aztán új mustrálás alá vették őket. Néhányat menetszázadokba igazítottak, néhányat irodába dugtak, volt olyan, akit kórházba tettek.

— Hé, hallja — kérdik egyszer reb Avrumcselet — maga segéd-szolgalatos, mi maga civilben?

— Szentíró vagyok, szentíró, — mondja reb Avrumcsele önérzetesen.

Az őrmester már a sorozásról ismerte. Odaáll a kapitány elé.

— Alássan jelentem a kapitány úrnak, ez valami bőrböndös.

— Jól van! — mondja a kapitány. — Annak a pejnek, a Fecske-kének, úgy sincs most ápolója. Tegye a Fecske mellé! . . .

A Fecske valamikor jobb napokat látott. Cirkuszlő volt, de a hadjáratban leromlott. A kapitány azt mondta, érdemes talpra állítani,

mert nagyon híres a pedigréje. Reb Avrumcsele várt a dicső feladat, hogy a Fecskét talpra állítsa.

Másnap reb Avrumcset az istálló elé vezényelték. Az őrmester lovat vezetett ki belőle. Egy szomorú, kókkadt fejű lovacskát.

— Ezt most a kend keze alá adom — mondja az őrmester reb Avrumcsenak. — Ezt ápolja!

— Ezt? — kérdi reb Avrumcse megdöbbenve és meghátrál. — Hiszen ez jobban van ápolva, mint én. . .

— Ezt. Úgy vigyázzon rá, mint a szeme fényire. Kehes, hát gyógyíjja. Osztég jártassa meg. Mert nagyon kényes egy állat ez az állat. Hát jól bánjon vele, de a fiatalságát ne juttassa eszébe, mert akkor egyszerre rúgós lesz. No most sétáljanak kendtek . . .

— Mink? — ijedezett reb Avrumcse.

— Kend hát, meg a Fecske.

Az őrmester otthagya. Reb Avrumcse a falnak dőlt, hogy össze ne rogyjon. A Fecske pedig csak állt egy helyben, mint a szobor. Reb Avrumcse kínjában kihúzta a zsebéből nagy, pettyes sárga zsebkendőt és a homlokát törülgette.

Fecske erre vidáman felnyeherezsett. A nyakát hirtelen ívesre fogta és kényeskedve reb Avrumcsehez lépegetett. Ott féltérde ereszkedett, aztán felállt és egy kecses mozdulattal kihúzta kezéből a zsebkendőt. Megfordult, körbe megy és mikor visszafordul, a zsebkendőt reb Avrumcse előtt szépen a földre teszi.

Reb Avrumcset a hideg rázta. De Fecske nyájas barátkozásra hajlott, bizalmasan hozzá dörgölődött és amikor reb Avrumcsele riadtában megiramodott, utána topogott.

Nem lehetett tőle menekülni.

Ez éppen sátoros ünnepekre esett. Reb Avrumcsele lulovot és ethrogot küldetett magának otthonról és mert a templomba nem mehetett, hát az udvaron imádkozott. A legények nem zavarták. Szentes ember, mondogatták és megbecsülték érte. Most is megszűröl nézték.

Ő bizony senkit se látott. Még Fecskét se, pedig az most is előtte állott.

Egyszerre csak reb Avrumcsele előveszi a lulovot, két kézre fogja és a magasba nyújtja.

Fecske felfigyel. Valami reminiscenciák ébredtek fel benne. Rövid horkantás után egyszerre csak felágaskodik, mint a gyertya.

Reb Avrumcse, midőn megpillantja az előtte ágaskodó lovat, ijedtében a falig hátrál és meglapul . . .

Fecske rendíthetetlenül követi két lábon hűséges ápolóját . . .

Reb Avrumcse karja kifárad, leereszti a lulovot. A ló négy lábára áll. De alig emeli fel a pálmaágot, Fecske ismét felágaskodik . . .

— Né, né — csodálkozik a legénység — a lú is imádkozik! . . .

És, hogy Fecske állapota aznapról fogva szemlátomást javult, szentül hitték, hogy a szentes emberrel imádkozta ki az egészségét a jó Istentől.

A kapitány pedig napról-napra nagyobb bizalommal volt reb Avrumcse tudománya iránt.

— Olyan ápoló az — mondogatta a kantinban — hogy csuda! . . .

Ünnep után reb Avrumcse visszaküldte az ethrogot Goldenak, mert így az befőttesnek nagyon jó. Levelet is küldött. Ezt írta:

— Ami pedig engem illet, drága Golde, miattam ne bánkódj. En-

gem a Fecske mellé rendelték. A Fecske nem madár, csak úgy hívják. Ez egy ló. Nem is tudod, drága Goldeléb, micsoda nagy ember vagyok én, mióta a lóval vagyok. Mert ez a ló nem közönséges ló. Én nem tudom, hogy milyen jó, de azt tudom, hogy egy muszka vár, az semmi hozzá képest. És azt is tudom, hogy ha a Fecske elesne, akkor az egy szomorúság volna. Hát vigyázzok is rá, mert hiszen emlékszel rá, hogy az ezredes azt mondotta, hogy a haza szeme most én rajtam függ. Meg a Fecskén. Golde drágám, ha majd egyszer azt hallod, hogy a Fecske agyonrúgott, hát ne nagyon sajnálj. Azt mondta az ezredes, hogy a legszebb halál a hősi halál. Csak azt nem tudom, hogy a Fecske mellett hogyan fogom kivívni a végső győzelmet, pedig az ezredes azt is mondta, hogy a haza én tőlem várja a végső győzelmet. Különben majd meglátjuk. Ha az Isten akarja, Fecske mellett is győzhettek. A te hősöd Pável Ábrahám, aki szojfer, mikor Kosznovban . . .

A MAGYAR CIONISTA SZÖVETSÉG
héber kurzusait haladók és kezdők részére ebben az évben október 15-én, csütörtökön este 7 órakor kezdi. A Szövetség tagjainak a kurzusokon való részvétel díjtalan. Nem tagok az egész kurzus időtartamára 5.— P költség hozzájárulást fizetnek. Jelentkezés a Szövetség titkárságánál, Telefon: 1-284-89, vagy személyesen október 15-én, este 7 órakor a kurzus vezetőjénél.

*

Dr. Gerő László, lapunk kiváló munkatársa, ügyvédi irodáját V. ker., Honvéd-utca 18. szám alatt megnyitotta. Telefon: 1-175-29.

*

BEETHOVEN DALKÖLTŐJE ZSIDÓ HŐS.

A Leipzigi Insel kiadta Beethoven „Távoli kedveshez” írt dalciklusát. Köztudatban van, hogy ezek szövegét a zsidó Jeitteles írta.

A kötet előszava róla így emlékezik meg:

A költő, aki a verseket írta, Jeitteles Lajos, Izidor 22 éves orvos, aki abban az időben a bécsi Almannachban „Selam” és „Aglaja” versei idilljeivel kezdett nevet szerezni magának.

Beethoven benne nemcsak a költőt, hanem főként az embert szerette meg.

Brünnben óriási kolerajárvány dúlt ebben az időben. A közkör-

ház orvosai és az ápolók pánikszerűen menekültek állásaikból. Jeitteles ekkor ágyát a legnagyobb kórterembe vitette és nemcsak orvosi, de ápolói és legalacsonyabb rendű szolgálai teendőktől sem riadt vissza, ha betegek állapota azt megkívánta.

Maga szállította el a holtakat, takarította az ágyakat, s éjjel-nappal vigasztalta a betegeket.

Beethovennek alkotásaihoz hősré volt szüksége s ezt megtalálta Jeitteles személyében.

*

A szadagórai Ábrahám Jákob rabbít kérdezték: „Bölcseink tanítják: Nincs semmi, aminek ne volna meg a helye.” Tehát a embernek is megvan a helye. Miért nem tudnak tehát az emberek megférti? Válaszolta nekik: „Mert mindenik másnak a helyét akarja elfoglalni.”

A SZERKESZTŐ ÜZEN:

Rosenberg Juliska és dr. Váradi Pál (Sahy) jegyesek. Mazl-tov!

Deutsch Dezső, Targu-Mures. A kedvező fordulat nagy örömet okozott nekünk és ebből az alkalomból szívünk teljes melegevel köszöntjük Önt.

Stern Máhály, Samoryn. Kedves fia: Lacika bármicvová való avatása alkalomból sok szerencsét kívánunk.

Krausz Etus és Friedmann Márton (Velky Kapusány) jegyesek. Mazl-tov!

Régi történet

(Az Imit 1936. évi évkönyvéből vettük át ezt a szép elbeszélést, amelynek közlését szívességből engedte meg a szerkesztő.)

Különös történet ez. Mert, hogy egy keresztény zsidónak adja ki magát, az nem csak a kis városban volt ritkaság, de az egész világon alig fordul elő.

Az öreg Vojtek már több mint tíz éve látogatta a városkát. Mindig fáradt volt, lehet, hogy a hátán puposodó, zöld kendőbe csavart batyuja görnyesztette meg, de valószínű, hogy hajlott háta azt jelentette, hogy java dolgát immár elvégezte és most keresi saját helyét a földben.

Sűrű, ködben lebegő este érkezett. Egy-két nappal az öreg után megjött az ünnep is. Mert Vojtek bácsi csupán ünnepelni járt a városkába. Hogy hol töltötte az év hétköznapijait, azt nem tudta senki, mint ahogy azt sem kérdezték tőle, hogy mit hurcol zöld batyujában.

A samesz házában készen állt a vendégszoba, a batyu ott maradt, Vojtek pedig bunkós akácbotjára támaszkodva végigbaktatta a városkát. A jámbor családok, szívesen láttak minden vendéget, mert írva van: tégy jót a vándorral, hogy ne kelljen soká bolyongnod, hanem egyenesen eljuss a Menybeli trónusa elé.

Elul hó utolsó napján történt ez az eset, mely Vojtek bácsi halálával kezdődött el.

Már reggel öt órakor templomba siettek a község férfiai. A hosszú év alatt sok bűn rakódik le az emberek szívére, és az imádság szárnyai által felemelt lélek megújhódva akarja átlépni az új év küszöbét. A szív megtisztul, átöleli az egész világot. Megnövekedik a szeretet, az ember leveti salak ruháját. Számot vet tegnapi bűneivel és a szenvedés, mely nyakába akaszkodva igyekezik mind mélyebbre húzni a föld felé, föltárja a szemet a jóság előtt.

Vojtek bácsi az utolsó sorban ült, a sarokban. Mindig ott ült, évenként ötször-hatszor, mikor kedve kerekedett, hogy meglátogassa a városkát. Nem csavart karjára imaszíjat, taleszt a samesz kölcsönzött neki De tulajdonképen erre sem lett volna szüksége, mert nem tudott imádkozni. Hangtalanul meredt a szögletesen sorakozó héber betűkre. Néha lapozott egyet és utánozta a bócherek elmélyedő hajlongását. Aztán hirtelen eszébe jutott valami, szája mosolyra szélesedett. Csavart egyet hófehér bajuszán s kemény barackot nyomott a mellette álló fiú fejére.

A gyerek felkapta az imakönyvbe sülyesztett fejét.

— Mi az, Vojtek bácsi?

— Katona lész, fiam, jó kemény fejed van!

A gyermekek szerették az öreget. Gyakran mesélt nekik idegen városokról, idegen országokról. Fantasztikus történeteket tudott, melyek megzavarják ugyan a gyermekek álmát, de mégis izgatják képzeletüket.

De akkor reggel, erev ros hasonló napján az öreg koldus megzavarta a templom nyugalmát.

A tizennyolc áldás elmondására készültek. Felállt ő is, mert nem illő, hogy míg a többiek összetett lábbal, vigyáz állásban könyörögnek az Urhoz, az imádkozni nem tudó ülve maradjon és szórakozzék a

maga mulattatására. Hanem Vojtek bácsi nem tudott megállni a lábán. Izmai elernyedtek, térde összecsuklott, nagy nyekkenéssel hullt vissza az ülés deszkalapjára.

Az ájtatosságnak vége volt. Az emberek összeszaladtak. De csak akkor lett igazi megdöbbenés, mikor megállapították, hogy Vojtek bácsi nem éled fel többé.

Az előimádkozó gyorsan lehadarta a hátra lévő imákat, aztán a hívek szörnyűködve eltávoztak. Mert hiába állította Kóhn, a morénu, hogy az öreg koldus az Úr előtt valami igen tetszetős dolgot cselekedhetett, rossz jelnek, a balvégzet fenyegetésének tartották a zsina-gógában történt halálesetet.

Nemsokára jött az orvos, megállapította a szívbénulást. Aztán a samesz egy parasztfuvaros szekeren elszállította a halottat a hullaházba. Ott lefektették a fehér bádoglappal bevont mosóasztalra, átkutatták zsebeit, mert szükség volt írásaira, hogy az esetet a hatóságnak bejelenthessék.

Akkor aztán kiderült, hogy az öreg Vojtek sohasem volt zsidó.

Sárgára aszalódott német írások voltak zsebében. Arra szolgáltak, hogy országúti csendőrzáratok előtt igazolják a vándort. Régen nem használhatták azokat, szakadozottan összelapulva feküdtek egy fehér vászonzacskóban. Pontosan meg volt bennük írva, hogy az elhunyt Krakóban született és hogy Jony Weinecker római katolikus lelkész keresztelte.

A samesz gyorsan elrohant a hitközségi elnökhöz, együtt siettek a rabbihoz, hogy tanácskozzanak vele, hogy mit kell tenniök.

A városkában gyors lábon szaladt Vojtek bácsi halálának a híre. Még messze volt a dél, már azt is tudták, hogy az öreg koldus nem zsidó.

Elámultak és megrökönyödtek.

Már a plébános, szolgabíró is ismerték az esetet. Az írások pontosan beszéltek. A szolgabíró haragos volt, de felvette a jegyzőkönyvet. A plébános nevetett és megígérte, hogy elküld a halottért.

Mindjárt ebéd után meg is jelent a keresztény temető sírásója s ugyanazzal a fuvarossal, amelyik reggel hozta, most a keresztény temető halottas házába szállították a megmerevedett tetemet.

És még aznap délután Kóhn, a morénu, aki különben gabonakereskedő volt, felvette ünneplő ruháját és felkereste a plébánost.

— Arra szeretném kérni a plébános urat, hogy tisztességesen temesse el az öreg Vojteket.

A pap elcsodálkozott.

— Kije volt magának az az ember?

— Senkim sem volt, — válaszolta a morénu — de az Úr kedvelte. Mert ha bolondná is tartott bennünket, nagy és szent napon halt meg a mi templomunkban.

Sokáig elbeszélgettek. A végén a plébános mosolygott és magában együgyűnek tartotta az öreg kereskedőt, de megígérte, hogy tisztességesen eltemeti a halottat.

El is temette.

Róshasónó másodnapján, talán éppen abban a percben fújta meg Kóhn a sófárt, mikor a feketére festett koporsót megdöngették az első göröngyök. Mert hosszú évek óta a morénué volt a tisztesség, hogy hangokat röpítsen a hajlított kürtből, melyek emlékeztetnek a nagy ítéletre, mikor a jó elnyeri jutalmát, a rossz büntetését.

A sameszt nagyon elfoglalták az öreg Vojtek halálával előállt bonyodalmak és az ünnep előkészületei. Így történt, hogy csupán az új év utáni napon jelentette, hogy a koldus zöld terítőbe göngyölt batyujában egy zsineggel átkötött s piros viasszal lepecsételt papírosdobozt talált.

A doboz tartalma nagyon felizgatta a városka kíváncsiságát. Az emberek szabadjára eresztett fantáziával várták, hogy a hivatalos vizsgálat feltörje a száraz pecsétet.

Mióta kitudódott a koldus csalafintasága, sokat beszéltek róla. Olyan vélemények is volta, hogy a dobozban pénz lehet: nehéz aranyak és kisimított színes bankjegyek, amit az öreg hosszú koldulás alatt összegyűjtött.

És mindenki meglepődött, mikor a városka hivatalnokai, a plébános és az elnök jelenlétében feltörték az erősen tartó, kemény pecsétet.

A dobozban egy aransujtással hímzett, piros bársonyba öltöztetett tóratekerceset és egy héber betűkkel megírt levelet találtak. Elhivatták a rabbit, hogy olvassa el a levelet.

A levélben ez állott:

„A krakkói születésű Jarosláv Vojtek nagy hálára kötelezte az itteni zsidóságot . . .”

A bukovinai község rabbija leírja, hogy ros hasonló napján pogromot terveztek a zsidók ellen, de Vojtek, aki akkor dragonyos-örmester volt, szakaszával parancs nélkül szétverte a részeg parasztokat. És minthogy több katona és paraszt megsebesült, az őrmestert elítélték a katonai törvénybe ütköző cselekedet miatt, mert felsőbb parancs nélkül cselekedett. Miután kitöltötte büntetését, felkereste a város rabbiját és megkérte, legyen segítségére, hogy új életet kezdhesen.

A rabbi a héber betűkkel írt levélben arra kér minden zsidót, hogy legyen segítségére Vojteknek, aki civilben mészáros volt és most szeretne a zsidók között élni, mert zsidó katonatársai megértették vele, hogy a zsidóságot alaptalanul és igazságtalanul bántalmazták.

„Minthogy én magam egyebet nem tudok adni, hálám jeléül házi tórámat adományoztam Vojtek Jaroslávnak, hogy a mi szent ígénk szerencsét hozzon életében.”

E szavakkal véget ért a levél, melynek kelte a világ teremtésének 5582. éve.

Az öreg Vojtek már hosszú esztendőkkal ezelőtt kerülhetett magyarországba. Ki tudja, milyen játékot űzött vele az élet? . . . Tíz évnél tovább látogatta a városkát, de a levelet nem mutatta meg senkinek. Segítették a nélkül is. Talán valaha jó sora lehetett s miután rosszra fordult minden ingósága közül csupán a tóratekerceset őrizte meg.

— Köhn, a morénu, megérezte — mondták az emberek. — Isten csodája, hogy éppen ros hasonlókor halt meg.

A tóra pedig helyére került, a templom frigyszekrényébe. És szimchasz tóra napján, mikor a jámborok örülnek és körül táncolják a templomot, emlékezteti őket az öreg koldusra, aki nagy kegyben állt az Őr előtt és fájdalom nélkül halt meg a zsinagóga utolsó pad-sorában.

Székely Béla: Az Antiszemizmus és története.

Alapos felkészültség és lelkes munka eredménye ez a ragyogó könyv. Történelmi tárgyilagossággal tárja fel a szerző az antiszemizmus eredetét és történelmét és érett politikai meglátással ismerte-ti annak okait. A szerző nem elégszik meg csupán a megálapításokkal, (— ez éppen a könyv legnagyobb értéke —) hanem pregnans érvekkel mutatja meg azt az egyedüli utat, amely az antiszemizmus megszüntetéséhez vezethet. A díszes köntösben megjelent és közvetlen stílusban megírt könyv Gondos Sándor modern zsidó könyvkereskedésében (Budapest, VI., Andrassy-út 53) kapható.

*

Az I. M. I. T. évkönyve.

Az „Imit” működését állandó figyelemmel kísérjük és ezért nagy érdeklődéssel várjuk évi jelentését és beszámolóját. Az idei évkönyv beszámolója kedvező és szellemi része tökéletes. Csak Grünwald Fülöp: „Az elmúlt év története. 5696.” című cikkét kifogásoljuk. E cikk írója ugyanis mint egészen kiváló történelmi megfigyelő tárja elénk a minden országban élő zsidóság jelenlegi helyzetét. Csupán a hazai zsidóság sorsáról hallgat. Pedig éppen az érdekelt volna bennünket. A minden tekintetben nívós évkönyv szerkesztése dr. Szemere Samu rátermettségét igazolja

*

Ich kann nicht schweigen . . .

A zürichi Europa-Verlag kiadásában érdekes könyv jelent meg a németbirodalmi állapotokról.

Irtak már erről többen, de ennek a műnek nevezetessége az, írója Hitler elsőrendű munkatársa volt, aki emberi lelkével megundorodott a a dicsőségtől.

Nem ő az első bátorszavú ember. Zóla a mintakép, aki a Dreyfussal elkövetett embertelenséget világgá kiáltotta.

A könyv szerzője őt utánozza, midőn világgá kiáltja Nagynémetország mostani urainak lelketlenségét, mellyel a hatalmas, életerős birodalmat végzetes kalandba sodorták.

A vezetőséghez tartozott.

Nemcsak azt látta, amit mindenki láthatott, de azt is tudta, ami a színpalak mögött végigment.

Könyve megvilágítja az 1934-iki parlamentégést, hiszen mondtuk, hogy az intézkedő faktorok egyike volt. Emellett azonban a belső vezetés minden titkos szálának indítóokát is felfedi az olvasó előtt.

Meg kell állapítanunk, hogy ez a könyv, érdekes tartalma mellett zaklatott éveink történelmének alapvető dokumentuma.

*

Balkányi Kohn Jicchak: „A judaizmus lényege” címen hézagpótló könyv jelent meg az erdélyi könyvpiacra.

A figyelemre méltó könyvhöz dr. Marton Ernő, az Uj Kelet főszerkesztője a következő előszót írta:

Könyvét elolvastam és annak minden egyes soránál nagy-nagy melegséget éreztem a szívem körül. Igaz zsidó meggyőződés és az új zsidó jövőbe vetett rendíthetetlen hit hatja át ezeket a sorokat és oldalakat. Ennél nagyobb dicséretet zsidó könyvről nem is lehet mondani, különösen ma, amikor mindenfelé az elfáradás és kiábrándulás jelei mutatkoznak a zsidó életben.

Soha olyan nagy szüksége nem volt a zsidó népnek ifjui hitre és töretlen meggyőződésre, mint éppen a világválság mai napjaiban. Remélem, hogy az Ön könyve számos olvasóban fogja ezt a hitet

megerősíteni és áldozatrakész cselekvéssé érlelni.

Magasabb szempontból nézve minden írói alkotásnak ez az igazi célja. Ön becsületes szándékkal igyekezett ezt a célt szolgálni és ezért nem végzett fölösleges munkát, amikor könyvét megírta.

A nagy eszmény, amelyet mindnyájan alázatos szívvel szolgálunk, minden bizonnyal hasznát fogja látni ezeknek az írásoknak.

Ez az előszó teljesen fedi véleményünket a kiváló munkáról.

Weisz Zoltán (Satu-Mare): „Egy emberi élet a szavak tükrében”.

A könyv szerzője szerény és puritán kereskedő, aki 40 éves közéleti szereplése alatt elmondott beszédeit, a sajtóban megjelent cikkeket is belletrisztikus munkáit foglalja csokorba.

A különben jól összeállított könyvből kesernyős ízű konkluziót vonhat le az olvasó: az ember, még a legnemesebb intencióktól is hevítve, hiába küzd az igazság érdekében és a nyomor ellen . . .

A király

Vörös agyagdombok, napfényben izzó kősziklák borítják az óriási völgykatlant. Lent a mélyben keskeny, kék folyócska rohan zöld bozótok, pálmák és szikladarabok között: a Jordán. A folyó két partján hatalmas lépcsőzeteket alkotva, meredek sziklafalak nyúlnak szédítő magasságba.

Juda sivatagja ez. A pusztaságban merészen kanyarog a keskeny hegyi út, melyen most halk csengetyűszóval, lassú lépésekkel vonul a karaván Jericho völgyéből fel Jébuz felé.

Pár ezer lépésnyire a Sós tenger mozdulatlan csöndjétől, fenn a magas sziklafalon barlang van. Olyan meredek falon, olyan magasan van, hogy csak a zergék közelíthetik meg. A barlang nyílása szinte láthatatlan. Délelőtt a nappal kellene szembenézni a kíváncsi szemnek; délután pedig, mikor az összevissza hasogatott sziklák kusza árnyékokkal borítják be a hegyoldalt, lehetetlen felfedezni köztük a barlang kicsi nyílását.

Nyílásában meg egy ember jelent meg. A völgyből, az útról nézve oly kicsiny, oly jelentéktelennek látszik, hogy apró mókusnak hinné az ember, amint szaporán csuszkál, kapaszkodik és szökdécsel lefelé a hegyoldalon. Nyilván jól ismeri már nyaktörő útját, olyan otthonosan mozog.

Kezében faragatlan ág a bot, ruhája nem gátolja a mozgásban, mert csupán derekára kötött szőrzsák minden öltözete. Nyíratlan, fésületlen fekete hajában, torzonborz szakállában piszkos ősz szállak, melyek még vadabbá teszik megjelenését.

Leért a völgyi útra. A nélkülözésektől csontjára száradt barna bőre alatt, néhány izom kezd rángatózni. Megáll a karaván előtt és botját magasra emelve rikácsol:

„Jaj, a bálványozás fiainak! Jaj, Judának és jaj Benjáminnak! Megmérlegeltem és könnyűnek találtam őket — így szól az Ur!”

Az első teve megáll. Felemeli orrát, izgatottan szimatol. Vezetője azonban megböki a farát hegyes pálcájával s a karaván lassú léptekkel kigyózik tovább. A közömbös hajcsárok rá sem néznek a kiáltozó alakra. A teve hátán imbolygó, lefüggönyözött kalitkában bóbiskolnak az egyiptomi kalmárok. Csak egy fiatalember dugja ki fejét a függöny mögül és megkérdi a hajcsártól, hogy ki az és mit akar.

„A nábi ez, uram, a proféta,” feleli a hajcsár. „Itt lakik a pusztaságban, szöcskéket eszik, mindig jajgat és kellemetlenségeket mond mindenkinek, aki útjába kerül.”

„Isteni ember?” kérdi a kereskedő.

„Mondják. De a zsidók istenének embere. Szerencsére mi nem vagyunk zsidók!”

A fiatal kereskedő visszahúzódik a függöny mögé. Mosolyogva, jóindulatú megvetéssel pillant a profétára és örül, hogy nem született zsidónak. Az isteni emberekre azonban nem árt ügyelni. Mindenesetre fizessen készpénzben a zsidók királya azért a nyílvevő rakományért, melyet a karaván szállít a filiszteusok elleni bázisához...

A proféta megindul a karaván után. Bottal támogatja hosszú lépteit. Időnként megpihen egy fa árnyékában, aztán étlen-szomjan igyekezik tovább. Feljutott a hegygerinc csúcsára, a kánaáni Jébuz falai alá. A Hinnom völgyében megáll, öklét rázza a pogány város felé és átkozódik. A bevehetetlen falak azonban némán hallgatják....

Éjszaka volt már, mire rogyadozó térdekkal Bételbe jutott. Magas hegy tetején négyszegletű kis vár. Csipkés bástyáit, magas falainak tetejét beüzüstözte a holdfény, a falak alja azonban sötét árnyékban maradtak. A kapu nyitva volt. Ládzsás harcosok állnak a kapuban, kezükben fáklya. Az udvaron is sok fáklya ég.

Az udvaron térdelnek a reggeli karaván tevéi. Egykedvű képpel kérődznek. A hajcsárok, szolgák javában kötözik vissza hátukra a már lerakott csomagokat. A földre terített szőnyegeken ülnek az egiptomi kalmárok. Kiszáradt nyelvüket cserépedények borába mártogatják. Előttük áll a zsidók fővezére. Rekedt, el-elcsukló hangon beszél. Könnyörög, dühöng fenyeget, aztán ismét meggyőző érvek hoz fel. De a kalmárok csendben ülnek, nem szólnak, legfeljebb tagadón meg-megcsóválják a fejüket. Nem, ők nem adják hitelbe a nyílvevőket!

A háttérben egyszerű öltözetű, hatalmastermetű harcos áll. Komoran hallgatja a vitát. Homlokán mély ráncok képződnek, szeme borusan villámlik.

„Gyerünk,” szól néhány körülötte állónak s nyomban felkapaszkodnak a készentartott öszvérek hátára. Mikor kifordulnak a kapun, egy hang rikácsol elébük:

„Hová mégy, Saul?”

Az első lovas visszahökölt. A sötétben előlépett a proféta.

„Hová tetted királyi öltözetedet, Saul? Hol hagyta koronás sisakodat? Igaz útra indulsz-e álöltözetben, Saul? Istennek útját jár-e?”

A király megismerte a profétát. Visszafojtott haragja most erre robban ki: „Mi közöd hozzá? Nem felelek neked! Eredj vissza barlangodba, kuvikolj ottan. Vagy mond meg a népnek, hogy hozza be adóját, hadd vehessek nyílvevőt a pogányok ellen!”

A ruhátlan ember azonban kérlelhetetlenül folytatta: „Jaj neked, Saul, jaj neked, Cisz fia! . . .”

„Hallgass!” — ordított a király.

A nábi felemelte hangját: „Igy szól az Úr: Felemeltelek és újból letaszítalak. Mert hét napig kellett volna várnod kegyelemre és te könyörgő áldozattal zaklattál időnek előtte!”

A kapuban a harcosok rémülten sűnnek össze.

A király képéből kikelve tombol: „Nem tud jobbat az Úr, mint áldozataim óráját számolni? Miért nem segít, miért nem ad fegyvert a filiszteusok ellen? Miért nem a pogányokat átkozza meg?” Saul felemelte az öklét: „Hazudsz! Mind hazudtok, próféták! Áskálódtok a király ellen, mert ti akartok uralkodni. Él az Úr! Nem akarhatja népe romlását!”

„Jaj neked, Saul, jaj neked, Cisz fia!” — ismételte konokul a nábi.

A király már megindította az öszvért, hogy letapossa, de erőt vett felindulásán. A nép tiszteli a prófétákat. Nem tanácsos bántani őket. Egyébként miért is áll meg, ő, a király, veszekedni ilyen senkivel!

Rácsapott az öszvérré és elnyargalt. Kísérői követték.

Órákhosszat haladtak észak felé a hegység gerincén. Saul szemmel láthatóan lecsillapodott. Meg-megállt és körülnézett. Az erős holdfényben világosan kirajzolódtak a samariai hegység szétfutó gerincei. Finom fátýol alatt nyugodtak a völgyek, a falvak. Saul sóhajtozott. Időnként megtörölte szemét.

Mintha búcsúzkodott volna a gyermekkora óta megszokott képektől. Hiszen nyugat felé sok-sok tábornút csillogott az éjszakában: a filiszteusok, az ellenség.

Egyik kísérője, barnabőrű, göndörhajú dalia, közelebb húzódott hozzá. Jonatás volt, a királyfi, a nép hőse és kedvence. Jobban szerették meleg szívéért, mint bölcséért, de komor atyját.

„Nyugodj meg, atyám,” — szólt Saulhoz. „Nemde, te vagy a híres, hős Saul, ki már annyi harcot állottál meg és annyi győzelemre vittél Judát!”

„Ó, Jonatás,” sóhajtott a király. „Elfáradtam. Nyakas és pártos nép. Nem az ellenségek törtek meg, hanem saját népem. Amíg ezek a tétova törzsek nemzetté lesznek és országot alkotnak, még sok, sok áldozatot követelnek. Komor vagyok és haragos, ez igaz. De a nagy feladat tett azzá. Nem szeretnek, az nem baj. De nem tekintenek a nagy célra és a körülvevő rettenetes ellenségekre, ezen buknak el ők és ezen bukom el én . . .”

„Még minden jóra fordulhat,” — szólt Jonatás.

„Nem,” — ellenkezett Saul és hangja ismét ingerült lett. „Most végem van. Nemcsak a filiszteus tör ellenünk, de ellenem fordul népem is és vezére az áruló Dávid, ki együtt jön rám a pogányokkal.”

„Igaztalan vagy, atyám, Dáviddal szemben. Ő szeret minket, neked vöd, nekem barátom. Ciglag városát ajándékba kapta a filiszteusoktól és kénytelen volt utóhadukat vezetni. De kémeink ma este jelentették, hogy az amalekiták Ciglag ellen vonultak és Dávid hazasietett a filiszteus táborból.”

„Rövid néhány óra múlva megtudom sorsomat, „vetett véget a beszélgetésnek a király. De Jonatás kérlelni kezdte:

„Esztenedeje mult, hogy kiirtottad az országból a jószokat, bűbajosokat. S most álóltözötben mégis hozzájuk fordulsz? Ne tedd ezt, atyám!”

Sault szíven találta a beszéd, Hiszen kétkedett, gyótródott eget. Bőszülten nézett fiára és lándzsáját emelte rá.

Jonatás búsan visszavonult.

Hajnalodott, mire Endorba értek. A kis falu végén megkopog-

tátták az ördögös asszony ajtaját. Álmából felverve, kicsoszogott a ház elé. Hétrét görnyedt, derekát fájlaló, maszatos anyóka volt.

„A jövőmet akarom tudni. Idézz fel egyet a halottak közül,” szolt rá Saul.

A vénasszony arca eltorzult a rémülettől. Az öszvér lába elé vetette magát és vinnyogott: „Irgalmazz az életemnek! Becsületes, istenfélő asszony vagyok. Nem vagyok bűbajos. Már régen elfelejtettem ezt a mesterséget. Nem tudod, hogy a király kiirtotta az ördögösöket? Miért törsz az életemre?”

Saul megesküdt, hogy nem lesz bántódása és szigorúan ráparancsolt, hogy teljesítse kívánságát. A boszorka felállt a porból és nyögve, sántikálva vezette vendégeit a háza mögötti barlangba. „Kezedbe adom a lelkemet,” szolt Saulhoz. „Üljetek le itt, de ha hívlak, egyedül te jöjj utánam.”

Ezután elcsoszogott a barlang mélyébe.

Hosszú várakozás után valami bizonytalan nesz hallatszott. Saul felugrott. Jonatás hozzáfutott és átölelte a nyakát. De a király eltaszította és eltűnt a barlang torkában.

Kint megeredt az eső. Telt, mult az idő. Fáradtan, álmosan, félelemtől és hidegtől borzongtak a harcosok, a király kísérei. Jonatás könyörgő pillantásokat vetett apjára, de szólni már nem mert. Csak Saul nézett határozott, várakozó pillantásokkal a háttérbe.

Vak sötétség vette körül. Arcához vinnyogó denevér csapódott. A talaj lejtett. Léghuzat áramlott, majd dohos és mind dohosabb lett a levegő. Kezét megvérezték a sziklák. Percek óta tapogatódzhatt, de úgy tűnt, mintha már órákhosszat vergődnek a sötétségben.

Végre halvány fény derengett. Cserépedénnyel letakart méces fénye szüremlett a közeli falra s ez olyan volt, mintha nagy, nagy messzeségből jönne a világosság. Alacsony zsámolyon kuporgott a vénasszony.

„Kit akarsz látni a halottak közül?” kérdezte.

„Sámuel,” — felelte halkan Saul.

Némaság vette körül őket. Egy idő múlva a háttérben vékony füstoszlop szállt fel és mindent befelhőzött. Az ördögös asszony felsikoltott: „Jaj nekem, hiszen te vagy a király, Saul, aki kiirtottad a bűbajosokat! Miért törsz most az én életemre?”

„Nem lesz bántódásod,” szolt erőlesen a király. „De mond meg, kit látsz, ki árulta el kilétemet álöltözetemben?”

„Isteni alakot látok felszálani. Szakálla hosszú, fehér, tekintete hatalmas.”

Saul mélyen meghajolt, mert tudta, hogy Sámuel szelleme van a füstben. Majd így beszélt: „Szorongatnak a filiszteusok. Elhagyott az Úr, ellenem fordultak a próféták. Mondd, mit tegyek.”

Kis idő múlva reszketve szolt a vénasszony: „Ezt mondja Sámuel: Miért fordulsz hozzám, ha elhagyott az Úr? Az Úr elszakasztja tőled az országot, mert vétkeztél. Holnap velem leszel te is és fiaid is . . .”

A füstoszlop eloszlott. Nehéz, sárga füst csapódott le és elborította a barlangot.

Saul eszméletlenül terült el a sziklapadozaton . . .

*

A zsidó törzsek felgyülekeztek a Gilboa hegy lejtőjére, lent a hegy lábánál pedig táborot ütöttek a filiszteusok.

Saul és Jonatás sorra járták a törzseket. Buzdították őket a harcra, tizedeseket és századosokat rendeltek és fegyverük szerint osztályozták a népet. Minden csapatnak kijelölték helyét. Rézhegyű lándzsák és parittyák voltak a zsidók főfegyverei, némelyek azonban csak bunkóval voltak fegyverkezve. Kevés volt a kard, a nyíl és a pajzs.

Jól, rosszul felsorakoztak a király parancsa szerint. Aztán ismét felbomlott a rend, összeültek tanakodni, határozatokat hoztak és innen is, onnan is javaslatokat terjesztettek Saul elé. Közöttük járt a pusztaságbeli próféta. Időnként felemelte hangját és rikácsolva kiáltozott: „Jaj Judának és jaj Benjaminsnak! Megmérlegeltem és könyűnek találtam őket — így szól az Úr!” A harcosok rémülten sügtak-búgtak, de bántani senki sem merte.

Mikor azonban alant felsorakoztak és délután megindultak a filiszteus hadak, bátorság és lelkesedés szállta meg a zsidó harcosok szívét. Felkiáltottak az Úrhoz és vitézül markolták egyszerű fegyverüket.

Háromszoros sorban, százanként álltak fel a filiszteusok. Minden száznak kapitánya, minden ezernek vezére volt. A sorok előtt jártak a kaszás kerekű harci szekerek, mindeniken kocsis és harcos.

Hegyenek felfelé közeledtek a zsidókhoz. A zsidókkal szemben süttött a nap. Vöröslő rézlándzsáikkal szembe kékesen csillogtak a filiszteusok vaslándzsái és testüket pikkelyes páncél borította. Szekereik azonban nem tudtak a meredeken vágatni és csak lassan haladtak előre.

A zsidók hangos kiáltozással, felbomlott sorokban kifutottak elébük. Szaporán forgatták parittyájukat, majd elengedve a zsinórt kivetették a kavicsot, melynek sívítása nyomán sorra buktak el véresen a filiszteus harcosok. Középen álltak a gyalogosok, a két szárnyon Saul és Jonatás vezérletével a lovak és öszvérek. Itt is egetverő kiáltással törtek előre, hogy lesöpörjék a hegyről a tízszeres ellenséget.

A filiszteusok első sorai megritkultak, de azért biztonságosan nyomultak előre. Vaszalukon megtört a zsidók rohama. Mind hátrább és hátrább szorították a maradékot, úgy hogy a zsidó halottak és fegyverek végig elborították a hegyoldalt. Elhullott Jonatás és Saul másik két fia is és a hegycsúcson a halottak közt volt maga, Saul is, ki kardjába dőlt, mikor az ellenség győzelmét látta.

Estefelé fáklafény mellett filiszteus harcosok lepték el a hegyet. Kifosztották a halottakat, a főembereknek pedig levágták a fejét, hogy diadalmi jelvényül vigyék haza a filiszteus városokba, örömére a filiszteus asszonyaiknak. Így cselekedtek Saul fejével is.

Aztán ismét leszállt a éj. Holdfény ezüstözte be a hegyeket, völgyeket, falvakat . . .

— — ó.

A Világvándor független, Olvasd!

Pinsker szemelvények

Valóban balga és megvetésre méltó nép vagytok! Balgák, mert az emberi természetnek olyasmit tulajdonítottok, ami annak öröktől fogva hiányzott, t. i. emberiséget. Megvetésre méltók vagytok, mert nincs bennetek létfenntartó ösztön és nincs bennetek nemzeti önértet!

*

Ragyogó körülmények közt eljutottunk arra a magaslatra, melyen Oroszországban bizonyos kecskebakok állnak, melyeket fajménekkel szoktak társítani. És ez a becsvágyunk legnagyobb célja.

*

Labda voltunk a népek kezében. Egymásnak dobáltak. Könnyedén elkaptak és ismét tovább vetettek. S annál szivesebben üzték velünk a gonosz játékot, mennél rugalmasabbnak bizonyult nemzeti önértetük a játékosok kezében.

*

Ha kidobnak házunkból, melyet magunk építettünk, nagy alázatosan irgalomért esedezünk és ha nem sikerül szorongatóink szívét megnyihíteni, akkor máshova vonulunk — új száműzetésbe.

*

Ha nem vesznek tudomást származásunkról, hanem a többi honosok módjára kezelnek, hálások vagyunk annyira, — hogy letagadjuk azt is, hogy a világon vagyunk. Ha kénytelen élni hagynak, bebeszéljük magunknak és másoknak, hogy mi egyáltalán nem is vagyunk már zsidók, hanem telivér gyermekei a hazának. Hiu örültség!

*

Be kell látnunk, hogy mielőtt az emberiség gondolata a világ összes népeit egyesítené, még évezredek múlhatnak el és addig ezt a mindenütt és sehol otthon nem lévő népet, mindenütt idegen elemként fogják kezelni... Pártatlan szemmel nézzük meg népünk szomorúan nevetséges alakját, mely elkínzott arccal és törődött tagokkal akarja tolni a világtörténelem szekerét, anélkül, hogy saját kis nemzeti sorával valahogyan is meg tudna birkózni.

*

Le kell tennünk arról az örült ötletéről, hogy mi szétszórtságunkal gondviselészerű küldetést töltünk be, — küldetést, melyben senki sem hisz, tiszteletbeli állást, melyről, őszintén szólva, szívesen lemondanánk, ha ezzel egyszersmind az a csúfnév, hogy „zsidó” is kipusztulna a világból.

*

Becsületünket, boldogságunkat nem ábrándos öncsalásban, hanem saját nemzeti egységünk visszaállításában kell keresnünk.

*

A zsidóktól való irtózás az az ördöghit fattyúhajtása, azzal a különbséggel, hogy a zsidó kisértet nemcsak egyes vidéken, hanem az egész világon mutatkozik és hogy más kisértetek módjára, nem tesztelen, hanem húsból és vérből való, sőt sebei is vannak, melyeket az elrémtült és tőle retteggő tömegek ütnek rajta és elszenvedtetik vele a legszörnyűbb kínokat.

*

A zsidóktól való irtózás lelki betegség. Mint lelki betegség öröklődik és mint aféle kétezer év óta öröklött betegség, gyógyíthatatlan.

*

A zsidók és zsidógyűlölet évszázadok óta együtt vándorolnak a történelemben. Mint a zsidó nép, ez az örök Ahasverus, ép oly halhatatlan a zsidógyűlölet is. Vaksággal kellene verve legyünk, ha azt akarnók megállapítani, hogy a zsidók nem az általános gyűlölet kiválasztott népe.

*

Kifosztott zsidónak, vagy oltalmazott zsidónak lenni, egyaránt szégyen és a zsidók önérzetét egyaránt sérti.

*

Babonákkal szemben az istenek is tehetetlenek. Előítélet és rosszindulat ellen a legtisztább és legtalálhatóbb okoskodás sem segít.

*

A külföldi vendégszeretetet követelhet, melyet hasonlóval viszonzhat. Ilyen viszonzást a zsidó nem nyújthat, hát vendégszeretetet sem igényelhet. A zsidó nem vendég, — még kevésbé szívesen látott vendég. Inkább olyan, mint a koldus. És ki örül a koldusnak? A zsidó oltalomra szorul. És hol van olyan oltalomra szoruló, kitől az oltalmat megtagadni ne lehetne?

*

A zsidó otthonának nincs határa, mely mögé megvonulhatnának — nyomorúságuk is határtalan.

*

A zsidóra nem vonatkoznak a törvények. Ezzel szemben mindeütt vannak „zsidótörvények”. És ha az általános törvény vonatkozik a zsidóra is, úgy ezt előbb speciális törvénynek határozottan ki kell mondania.

*

Minthogy a zsidó sehol sincs otthon, tehát mindenütt idegen marad. Ezen a tényen mitsem változtat, hogy ő, vagy már apái is az országban születtek. Legtöbbszörre mostohagyerekként. Hamupipőke módjára bánnak vele; a legjobb esetben fogadott gyermek, kinek jogait kétségbe lehet vonni: de sohasem törvényes gyermeke a hazának.

*

A zsidónak nem szabad elfeledni, hogy számára a polgárjog mindennapi kenyerét adományozni kellett.

*

A zsidók ahelyett, hogy saját helyzetüket helyesen felismernék és megfelelő észszerű irányelveket fogadnának el, folyton az Örök Igazságra hivatkoznak és azt hiszik, hogy ezzel segítenek valakit.

SIRKÖVEK

PFEIFER ÉS HESZKY

Kőfaragómesterek sírkőraktára

**Városi üzlet: Budapest, VII.,
Károly-krt 3c. Dob-u. sarok**

Budapest, X. Újtemetőnél

Telefon: 48—6—47.

Telefon: 34—9—95.

A kínai zsidóság pusztulása

1843-ban jelent meg James Finn „A zsidók Kínában” c. feltűnésteltető munkája. Azóta igen sok könyvet irtak a kínai zsidókról.

A legutóbbi időkben Amerika zsidóságának egyik kiemelkedő egyénisége: Mr. David A. Brown, az „American Hebrew” ismert kiadója tette feladatává, hogy a kínai óriásbirodalomban élő zsidók helyzetét kikutassa.

Mr. Brown első cikke Kína vezető zsidó ujságjában az „Israel's Messenger”-ben jelent meg. Ebben a cikkben az igen régi Kaifengfui zsidó hitközséggel foglalkozik, amelyről már 1615-ben kapott némi értesülést az európai zsidóság M. Ricci, jezsuita páter missziós jelentéséből.

Mr. Brown cikke nemcsak megrázó tartalmánál fogva köti le érdeklődésünket, hanem azért is, mert abból igen sok tekintetben vonhatunk le tanulságot, az európai zsidóságra vonatkozóan is.

Mr. Brown cikkében a következőket írja: James Finn könyvének megjelentése után, az európai zsidóság figyelme egyszerre ráterelődött a kínai zsidókra. Riporterek sok színes interjút közöltek és rengeteg fotográfiát csináltak róluk. Régi könyveiket és egyéb reliquiáikat összevásárolták. A sanghai-i hitközség kísérletet is tett, hogy a pusztulásnak induló zsidó csoportokat valahogyan megmentse.

A kínai zsidók igen messze vannak attól, hogy a zsidósághoz való visszatérésükről lehetne beszélni. Zsinagógájuk már nincsen. Az alapkö, amelyen valaha az épület nyugodott, az ottani jezsuita misszió tulajdona. Hasonlóképpen nincsenek már a zsidók birtokában azok az emlékoszlopok, amelyek az 1489, 1512 és 1679-es évekből származnak. Az ősrégi Tóra-tekercsek, valamint egyéb értékes reliquiák elkallódtak. A legértékesebb darabokat a new-york-i teológiai főiskola könyvtára szerezte meg.

Az egész világ zsidóságnak fel kel-

lene figyelnie ennek az ősrégi zsidó közösségnek pusztulására és intő példaképpen szívébe vésni a zsidó összetartás hiányának szomorú következményeit.

Jelenleg összesen 7 zsidó család maradt már csak meg az egykor nagy és virágzó közösségből. Ez a töredék ugyan még zsidóknak tartja magát, de fogalma sincs a zsidóságról. Tökéletesen asszimilálódtak környezetükhöz, mégis büszkén vallják magukat egy olyan nép leszármazottjainak, akik teljesen különböznek a kínaiaktól.

Elhagyatottságukban lassan-lassan elvesztették minden kapcsolatukat az ősi hittel, templomaik elpusztultak, papjaik, tanítói elhaltak, szegénységükben hiába fordultak segítségért, hatóságokhoz.

Igy történt, hogy ma már **elfelejtették** imáikat és csak szívükben él a vágy az ősi igazi vallás feltámasztására.

(Arny.)

A kobryni rabbi Móse tanította:

„Ha Isten előtt egy szót szólsz, egész testeddel vedd bele magadat a szóba.”

Egy hallgatója megkérdezte:

„Hogyan lehetséges az, hogy az ember, noha nagy, beleférjen a kicsike szóba?”

Válaszolta a caddik: „Nem arról beszélünk, aki nagyobbak gondolja magát a szónál.”

*

„Hol lakik Isten?”

Ezzel a kérdéssel lepett meg a kozki rabbi néhány tanult embert, akik nála voltak vendékségben.

Ezek nevettek

De a rabbi így válaszolta meg kérdését:

„Isten ott lakik, ahol beengedik.”

Mózes sirja

Irta: SALAMON FRUG.

„És mai napig senkisémet tudja,
hol van eltemetve.”

Ha töprengéstől testem, lelkem fáradt
és törődötten hordok annyi bűt,
ha nyomorúság rám sereggel támad
és menekvésre nincsen semmi út.

Mózes, ekkor hozzád, hozzád kiáltok
e gyötrelmes, sötét világon át,
koronánk, hősünk, legyen neved áldott,
feléd sikoltom lelkem sóhaját.

Ha erőink gyász s kín közé merülnek,
be jó lenne sírodra hullani,
s áradjanak vergődő bús szívéinknek
nehéz, megtört, szent könnypatakjai.

De jaj nekünk, jaj! Prófétánk nem hallja
nem hallja többé, hogy mit szenvedünk,
e vigasztalást tőlünk megtagadta
és sirja mély, örök titok nekünk!...

*
Felém cseng a menyországból
csilingelő égi hang:

„Nem maradt fenn róla sírkő,
sem penészes síri hant,

számotokra szent emlékül
mindörökre mást hagyott,
bőven buzgó, csörgedező,
édes, tiszta patakot.

Partja mentén tarkán nyílik
számos szebbnél szebb virág,
szent vizénél térdre hullnak
koldusok és daliák.

A szegényes, kicsi kunyhó
és a pompás palota
felüldül a szent forrástól,
melynek neve: Biblia.

Fényétől fut kín és bánat,
gyász és halálfélelem,
ott keress vigasztalódást,
ezt látogasd gyermekem!”

(g.)

*

Rabbi Baruch unokája, a kis
Jechiel játszott pajtásával. Jól el-
bujt és várta, hogy a társa megke-
resse. Mikor már sokáig várt, elő-
jött rejtekéből, de a másik gyer-
meket sehol sem látta. Most rájött
Jechiel, hogy a másik őt egyálta-
lában nem is kereste. Elsírta ma-
gát és sirva szaladt nagyapja szo-
bájába és panaszkodott rossz ját-
sótársára. Erre rabbi Baruch sze-
mei könnyel teltek meg és így
szólt: „Igy beszél Isten is: Elrej-
tőzöm, de senki sem akar megke-
resni.”

A gépek elindítása előtt kapjuk
a megrendítő hírt, hogy a magyar-
országi orthodoxia legértékesebb
és legkimagaslóbb egyénisége:
F r a n k l Adolf, felsőházi tag,
az Országos Orth. Iroda évtizedek-
ig volt érdemdús elnöke 77 éves
korában meghalt.

Az elhunyt hatalmas tálmudi
tudása mellett a világi tudomá-
nyokban és az irodalomban is tö-
kéletesen jártas volt.

Egész életét a közjó, az igazság
és a szegények támogatásának
szolgálatába állította.

Az emberi erények valóságos
eszményképe volt.

A Mindenható adjon békét és
nyugalmat ennek a szentéletű
igazi nagy embernek!

Bóruch dájin emesz . . .

Szerkesztésért és kiadásért felel: Márkusné Beer Erzsébet.

Előfizetési ár: Egész évre 12.— P. — Csehszlovákiában 80.— kc. — Jugo-
sláviában 160.— dinár. — Romániában 400 leu.

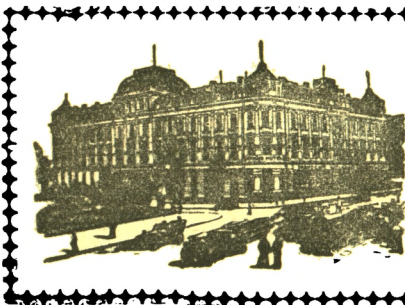
Szerkesztőség: Budapest, VI., Andrásy-út 84. **Telefon:** 1-211-64.

Kiadóhivatal: Bukarest, N. Filipescu 57., Bratislava, Venturska 5.

Kiadja: a Világvándor kiadóbizottsága.

Klein S. nyomda, Budapest, VI., Lovag-utca 14.

Telefon: 1-111-95.

BUCAREST GRAND-HOTEL

„LAFAYETTE”

CALEA VICTORIEI, 11

A főváros legmodernebb, legtisztább,
legkényelmesebb és legolcsóbb szálló-
ládja. Szobák 130 Lei-től.

Ezüst

*disztárgyak,
evőeszközök a legolcsóbb árban*

SCHLEIFER

ezüstárúüzem lerakatában

Kazinczy-u. 10. Tel.: 43-5-28.

Használt ezüsttárgyakat és régi ezüst pénzne-
meket a legmagasabb áron veszünk.

Ami a szülőket legjobban érdekli

Leány- és fiuruha

Leány és fiukabát

Litzmann Irma

Budapest, VI, Király-utca 18.

Prima hús, hizlalt baromfi

legolcsóbb napi árban

REICH JÓZSEF

כשר *mészárszékében*

A Pesti Izr. Hitközség baromfi vágódája

VI., Hegedűs Sándor-u. 17.

Hunyadi téri csarnokkal szemben

Pontos kiszolgálás. Telefon: 29-1-10.

GEDULDIGER HUGÓ

BÉLYEGZŐGYÁRA

BUDAPEST, VI.,

Vilmos császár ut 17.

Telefon: 22-8-94

Gondos Sándor

Modern zsidó

könyvkereskedése

Budapest, VI., ker.

Andrássy-ut 53. sz.

Telefonszám: 1-171 22.

KNAPP MIKSA

képesített szücsmester

szücs és szőrmeáru üzlete:

BUDAPEST, VI.,

Nagymező-utca 14. szám

TELEFON: 20-4-53

Szőrmék, bundák, boák nagy vá-
lasztékban. Alakítások. javítások

jutányos áron készülnek

Nyári megővást felelősséggel vállalunk